

Vojenská doktrína první republiky

Podle představ oficiálního politického vedení poválečného Československa měl být základnou bezpečností státu versailleský mírový systém. Proto hrála v tomto směru významnou, ne-li rozhodující úlohu zahraniční politika. Se základní zahraničně politickou orientací československého státu byla úzce spjata i koncepce jeho branné politiky, výstavby československé armády a její vojenské doktríny.

Vedoucí postavení Francie v poválečném uspořádání Evropy zabezpečovalo Československu v prvních poválečných letech jeho státní samostatnost, bylo garantem jeho bezpečnosti. Tato skutečnost a víra v dlouhodobý mír, iluze o tom, že válka je na dlouhá léta vyloučena z evropské politiky přispěla k tomu, že mladý československý stát ve dvacátých letech, ale i na počátku třicátých let věnoval výstavbě armády malou pozornost.

Skutečnost, že československá buržoazní armáda po roce 1918 vznikla z různorodých zdrojů, měla za následek nejasnost organizačních principů výstavby armády, neexistovala její jednotná koncepce. Každá ze složek, ze které mladá armáda vznikala, přinášela něco svého.

Hlavními zdroji armády byly jednak zbytky bývalé rakousko-uherské armády, příslušníci legionářských vojsk, organizovaných v rámci dohodových armád v průběhu první světové války a konečně pak členové různých militantních nacionalistických organizací, které vznikly v závěru první světové války na domácí půdě. V prvních letech existence armády zvláště silně působil vliv bývalé rakousko-uherské armády, a to v oblasti organizace, výcviku, způsobu doplňování vojsk apod. V dalších letech však stále výrazněji vystupovali do popředí příslušníci legií, legionářské ideje a tradice. Současně s tím se stále více, zvláště působením francouzské vojenské mise, prosazoval vliv francouzské vojenské doktríny, způsoby a metody výstavby francouzské armády. Povolání a zvláštní poslání francouzské vojenské mise zdůvodňoval tehdejší ministr zahraničí Eduard Beneš tím, že úkoly československé armády budou veliké a k její výstavbě není dostatek odborných sil. Vzhledem k zahraničně politické orientaci pak bylo jen přirozené obrátit se o „pomoc“ na Francii, která žila ze slávy vítěze nad Německem v první světové válce.

Československé politické vedení vycházelo z toho, že francouzská vojenská doktrína byla potvrzena výsledky první světové války jako správná, jako lepší než doktrína německá. Proto přimklo mladou československou armádu k francouzskému vojenskému systému.

Práce na výstavbě československé armády byly však brzy přerušeny. Působilo tu zřejmě vědomí politické bezpečnosti, založené na neomezené víře ve Společnost národů, jež svými deklaracemi zavrhl válku jako prostředek politiky. Svou úlohu v tomto směru jistě sehrála i řada zahraničně politických a diplomatických smluv, zejména pak vytvoření tzv. Malé dohody, která tento pocit bezpečnosti značně posilovala. Příčinou nechuti k výstavbě armády byla i touha československého lidu po klidu a jeho tradiční odpor k válce i k armádě zděděný z dřívějších, z doby Rakouska-Uherska. Nesporně i vnitřní sociální příčiny podlamovaly branné přípravy státu a prakticky žádná z tehdejších politických sil se neodvažovala prosazovat a vymáhat výstavbu silné armády. Tak docházelo k tomu, že služební doba se zkracovala, zavedení branné výchovy mládeže se setkávalo s odporem veřejnosti a armáda byla po všech směrech zanedbávána.

Teprve světová hospodářská krize a zejména pak nastolení fašistické diktatury v Německu přivodily zlom nejen v dosavadním poměru sil ve světě, ale i v pohledu na vlastní systém zabezpečení státní samostatnosti i svébytnosti našich národů. Hitlerovské Německo se od počátku dalo cestou hospodářské a politické expanze a militarizace, postupně odbouralo všechna vojenská omezení, uložená mu versailleskou mírovou smlouvou, zavedlo všeobecnou brannou povinnost a začalo systematicky a plánovitě připravovat dobovačnou válku. To vtisklo charakter jeho branné politice, formám a metodám výstavby jeho ozbrojených sil. Zámyslu útočné, agresivní války byla podřízena organizace vojsk, jejich výzbroj, výcvik a bojová pohotovost.

Pro Československo znamenalo vítězství nacismu v Německu přeměnu latentní hrozby ze strany Německa v přímou hrozbu agrese. Nástup Německa do oblastí stření a jihovýchodní Evropy měl zlomit vliv Francie v této oblasti a v Evropě vůbec, byl bojem za likvidaci versailleského uspořádání. Význam Československa pro hitlerovské Německo vzrůstal navíc i strategickým postavením naší země, jež se měla stát nástupištěm německých dobovačných plánů. Teprve tato nová objektivní situace, pocit nebezpečí, jež hrozilo národní existenci, přiměla všechny základní společenské a politické síly v zemi, aby vyjasnily svou brannou politiku, aby vyjádřili svůj postoj k otázkám války a obrany země i svůj poměr k armádě. Začaly si uvědomovat, že nestačí mobilizace morálních sil národa, ale že musí být doprovázena skutečným důkladným a spolehlivým opatření k obraně státu.

Z řad vojenských odborníků se ozvala vážná kritika zanedbávání výstavby armády a neexistence vlastní vojenské doktríny. Československá armáda se totiž ve všech základních otázkách výstavby i v základní strategické koncepci opírala o francouzskou doktrínu a armádu, což platilo zvláště do roku 1932, kdy rozhodující slovo v těchto otázkách měla francouzská vojenská mise (i když oficiálně její výsadní postavení v československé armádě skončilo rokem 1926). Teprve od roku 1932 začaly zásadní přeměny. Francouzská vojenská mise zůstala opravdu jen styčným orgánem mezi československou a francouzskou armádou. Došlo k zásadním změnám ve vedení československé armády (definitivně odešli všichni francouzští důstojníci, funkci generálního inspektora převzal generál Jan Syrový, funkci náčelníka hlavního štábu generál Ludvík Krejčí, odešla většina starých velitelských kádru, sloužících ještě v rakousko-uherské armádě, nastoupila nová vojenská generace, zejména důstojníci československých legií), což znamenalo počátek celkové reorganizace československé armády. Jestliže do té doby nebylo možné hovořit

o vlastní československé vojenské doktríně, neboť ve všech základních otázkách rozhodovali představitelé francouzské mise, pak rok 1932 znamenal obrát i v tomto směru a můžeme hovořit o určité modifikaci francouzské vojenské doktríny na československé podmínky. V průběhu reorganizace, jejíž hlavní opatření spadají do let 1934 — 1936, se pak uvnitř hlavního štábu československé armády zformovala určitá skupina důstojníků, snažících se o formování samostatné československé vojenské doktríny. V československé armádě se pak v polovině třicátých let stře-

távaly dvě koncepce výstavby armády. Jedna, možno říci oficiální, jejímž vedoucím představitelem byl generální inspektor Syrový, se plně opírala o francouzskou vojenskou doktrínu a vojenský systém, kdežto druhá, do určité míry opoziční skupina, jejíž jádro tvořili pracovníci hlavního štábu, usilovala o přestavbu československých ozbrojených sil ve skutečně moderní, novou vojenskou technikou vyzbrojenou armádou, s novými druhy vojsk, která by byla po všech stránkách, a to i po vojenskoodborné stránce, plně připravena vést válku v soudobých podmínkách.

* * *

Žádná z existujících politických stran neměla linii branné politiky a nezastávala vlastní určité názory na vojenskou doktrínu. Liberálně demokratická část buržoazie, tzv. skupina Hradu, pokračovala v branné politice ve své orientaci na západní velmoci, především na Francii. Ani vládně socialistické strany, ba ani agrární strana, která po celá třicátá léta ovládala ministerstvo národní obrany a dokonce ani Komunistická strana Československa se však vážně, na vědeckém podkladě nezabývaly obsahovými otázkami vojenské doktríny a vojenskoodbornými otázkami vůbec. Jednotlivé strany sice postupně vyjasňovaly a formulovaly svou brannou a vojenskou politiku, dokonce i pravicové buržoazní politické strany operovaly hesly obrany státu a demokracie před německým nebezpečím, ale patřičná pozornost nebyla věnována organizaci armády, vojenskému umění, otázkám výzbroje a výcviku vojsk atd. Tím méně pak lze hovořit o vytvoření branné nauky na úrovni ostatních věd, o ucelené, propracované vojenské doktríně.

Vojenští odborníci tuto skutečnost kritizovali, protože si uvědomovali, že nikdo soustavně nerozpracovává celkový obraz této významné oblasti státní činnosti, že nikdo neshrnuje zásady, jimiž by se měly řídit, ani metody, jichž by měly používat ve svém praktickém provádění. Proto

z iniciativy pracovníků hlavního štábu vznikl dokument, který vyzýval k vypracování systematického souhrnu poznatků k usměrnění činnosti všech orgánů státní moci při přípravě branných sil k obraně státu a k jejich použití za války. Usilovali o to, aby byl stanoven a formulován politický válečný cíl, na jehož základě by pak hlavní štáb formuloval i vojenské válečné cíle. Ve svém návrhu se opírali o zásady a představy politického vedení státu, jež vydávalo za politický cíl obranu státu. Žádali však, aby politické vedení vyslovilo své stanovisko o třech základních předpokladech, nutných k vypracování doktríny:

1. kdo bude proti nám;
2. kdo bude naším pravděpodobným spojencem;
3. jak učinit naši obranu i politicky co nejvydatnější.

Ve svých úvahách vycházeli z předpokladu, že Československo povede válku jen v rámci evropské koalice, že v případě konfliktu hitlerovské Německo se svými spojenci povede válečné operace tak, aby dosáhlo pronikavých úspěchů na východě a že Československo bude pravděpodobně prvním vojenským cílem nepřátelské koalice nejen pro své geografické položení, ale i pro ekonomické zdroje našeho státu. Z toho vyvozovali, že životním

zájmem Československa musí být, aby se nehájilo samo, ale aby od prvního dne války jak politicky, tak i strategicky existovaly podmínky k jednotné obraně všech států střední Evropy, které by Německo se svými spojenci mohlo postupně vyřadit. Dále pak žádali na politickém vedení státu rozhodnutí, zda se při obranném plánu má počítat se ztrátou části státního území či zda je nutné hájit republiku jako celek co možná nejdéle. Vojenští odborníci počítali i s tím, že je třeba se bránit proti Německu nejen s Malou dohodou, ale i s Polskem a doporučovali v tomto směru uzavřít příslušné smlouvy a dohody.

Po vyjasnění těchto politických cílů měl hlavní štáb propracovat vojenský válečný cíl. Tyto náměty však zůstaly jen ve stadiu návrhu, který nebyl do důsledku propracován. Přesto však se hlavní štáb o své představy opíral při zpracování nástupového plánu, kterého pak bylo použito v průběhu vojenských opatření v roce 1938. Tento plán měl dvě základní varianty. Jedna varianta počítala se ztrátou části státního území, se stažením hlavních sil čs. vojsk na moravsko-slovenské pomezí, kde měla být zaujata obrana až do příchodu spojenců. Druhá varianta počítala s případem, že nepůjde o rozvinutí velkého válečného konfliktu ze strany hitlerovského Německa. V tomto případě navrhoval generální štáb držet státní území na původních hranicích. (Pro tuto variantu se rozhodl hlavní velitel čs. branných sil generál Krejčí v záříjové mobilizaci roku 1938, jelikož na základě zpráv o rozboru situace dospěl k závěru, že Hitlerovi šlo v dané chvíli jen o násilné obsazení československých pohraničních oblastí).

Dokumenty a návrhy hlavního štábu jsou svědectvím o tom, že existovali důstojníci, kteří usilovali o zformulování vlastní československé vojenské doktríny. Přesto je nutné konstatovat, že se představitelům této opoziční skupiny nepodařilo překonat negativní vliv francouzské vojenské doktríny. Tak se stalo, že i čes-

koslovenská základní strategická koncepce měla a podržela převážně defenzivní charakter.

Vojenskoteoretické myšlení velitelského sboru do značné míry ustrnulo na úrovni zkušeností první světové války, což se projevilo v přecenění jejího pozičního období a ve statickém pojetí vedení boje. Konkrétním projevem této stagnace v rozvoji vojenství bylo na jedné straně budování silných pohraničních opevnění a na druhé straně pak zanedbání výstavby moderních druhů vojsk. Nebyly postiženy nové jevy ve vojenství, které se rozvíjely v období do konce první světové války, kdy se rychlým tempem rozvíjela především taková vojenská technika, která zvyšovala rychlost, manévrovost a ničivost ozbrojeného zápasu — to znamenalo především tanková a mechanizovaná vojska, motorizace klasických druhů vojsk (pěchoty a dělostřelectva), letectvo, automobilní vojsko apod. Naopak názory, které se opíraly o teorie generála Fullera, Charles de Gaulla, ale i názory sovětských vojenských teoretiků a vojevůdců Tuchačevského a dalších, byly kritizovány a odmítnuty. Zvítězil názor obdobný oficiálnímu stanovisku generálního štábu, vybudovat na československo-německých hranicích pohraniční opevnění po vzoru Maginotovy linie. Pokud byli odpůrci dynamického způsobu vedení boje nuceni připustit, že je třeba armádu modernizovat, motorizovat a budovat i mechanizované jednotky, letectvo atd., byli ochotni připustit tyto „pokroky“ jen v oblasti taktického použití, zásadně však odmítali možnost jejich strategického využití a zejména pak popírali jejich způsobilost k samostatné bojové činnosti.

Na základě teoretických diskusí v úřadu generálního inspektora, v hlavním štábu, v Radě národní obrany a po návratu československých odborníků ze zkušené ve Francii, byla i u nás přijata základní obranná strategická koncepce a systém zabezpečení státních hranic výstavbou opevnění. Studium německé vojenské doktríny, strategických cílů a základních

směrů činnosti hitlerovských ozbrojených sil došli odborníci československého hlavního štábu k závěru, že Československo bude v prvních dnech války odkázáno jen na sebe a že musí být s to bez cizí pomoci úspěšně čelit prvním operacím hitlerovských armád. Proto považovali za nejúčelnější vytvořit souvislé bariéry, schopné zabránit proniknutí nepřátelských sil do nitra země. Tyto bariéry měla tvořit stálá opevnění, odolná, palebně mohutná a každým okamžikem schopná obrany, jejichž úkolem mělo být zabezpečit čas k mobilizaci státu a k nástupu armády, zabezpečit důležitá centra před vpádem nepřátelských sil a důležité prostory jako výchozí základnu k zásahu polní armády do války.

...

Tyto skutečnosti, zejména pak fakt, že československá koncepce, strategie a taktika se stejně jako francouzská vojenská doktrína příliš opírala jen o zkušenosti z první světové války, nebrala v úvahu, že moderní vývoj bojových prostředků pokračoval mohutným tempem, že zmohutněl účinek moderních zbraní, dělostřelctva, letectva, tankového a mechanizovaného vojska, chemických prostředků, nerespektovala plně růst rychlosti přesunu a mohutnosti palby atd., způsobily, že československá armáda třicátých let plně neodpovídala požadavkům moderní války.

Neujasněnost v otázkách vojenské doktríny a její závislosti na francouzské doktríně měla za následek, že finanční a materiální prostředky, vložené do výstavby pohraničního opevnění a do výzbrojního programu armády, nebyly zcela účelně využity. Výzbrojní program a výstavba opevnění, jejich vybavení výstrojí a technikou bylo vůbec nejrozsáhlejší investicí československého státu ve třicátých letech. Oficiální směr prosadil výstavbu opevnění prakticky jako souvislého pásu pevností, přičemž opevnění byla

z velké části lineární a průlom na jednotlivých místech, na hlavním směru úderu by otevřel útočníkovi cestu do zad ostatních front a nutně by přivodil pád celého obranného systému. Tato koncepce nutila československé velení k roztržštění vlastních sil podél celých hranic republiky, umožňovala nepříteli soustředit na poměrně úzkém prostoru své síly a zabezpečit si tak nejen absolutní, ale i relativní převahu sil.

Naproti tomu československé velení, vzhledem k přijaté koncepci, umístilo nejvyšší útvary a svazky v opevněních. To znemožňovalo získat třeba jen relativní převahu na určitém úseku. Tím československá armáda ztratila svou údernou sílu. A tak vlastní smysl opevnění, to jest ušetřit živou sílu pro útok a pro manévr, byl ztracen a naším způsobem pojetá opevnění měla jen problematický strategický a operační význam. K boji ve volném terénu pak československá armáda neměla dostatečně vybavené jednotky operační armády, motorizované a mechanizované útvary a svazky. Proto lze jen s kritiky z řad opoziční skupiny ve velitelském sboru předmnichovské armády, kteří tvrdili, že by bývalo účinnější a účelnější vybudovat opevněná pásma a přehradu jen na nejdůležitějších směrech a využít prostředků, vydaných na výstavbu opevnění, na celkovou motorizaci a mechanizaci armády, na lepší vybavení letectva a rychlých jednotek.

V roce 1938 nedošlo k válečnému konfliktu a nelze celkově ani vyčerpávajícím způsobem zhodnotit bojovou hodnotu a připravenost československé armády. Přesto průběh květnových vojenských opatření a záříjová všeobecná mobilizace v roce 1938 dávají možnost usoudit, že sílu, připravenost a hodnotu československé armády naše propaganda v minulosti přeceňovala a že kritika jejích slabín, zvláště pak nepropracovanost vojenské doktríny a strategické koncepce, byla oprávněná.